

E tu na dodonu ni tamata yadudua me vakaitavi ena galala kei na veidokai ena veigauna e vakayagataki kina na vataavata ni veitalanoa ena mona livaliva se ena nona bula ena veisiga. Ia, e dau yaco ga na veivakasesewani, veibeci kei na vosa e vakavuna na tiko veisei.

Na veivakasesewani ena vataavata ni veitalanoa ena mona livaliva e sala ni veivakacacani vua e dua ka okati kina na nona kawa tamata, na nona lewe ni uma tamata ena dua nai tikotiko raraba, nai tuvaki ni tamata – me vaka nona yabaki ni bula, mata lotu, rokana, nona vosa, kawa tamata, tuvaki vakatamata kei na tuvaki ni yago. Na veika oqo e dau vakavurea ka vakavuna na leqa, taqaya, kei na cudru, ka na sega ni taucoko kina na bula ena veisiga.

Na veiciqomi ena yaco ga kevaka e vakila e dua ni rokovi ka ciqomi, ka na yalo dei ka doudou talega me bula ena yalo galala, veitalia ga na vanua e cavutu mai kina, nona kawa tamata, roka se tuvaki vaka yago.

Au na vakaraitaka vakacava beka na tuvaki ni noqu veiciqomi?

1. Mo dau vakarorogo ka tu vakarau mo vuli me vukea na nomu kila ka ciqoma na duidui ni tovo kei nai vakarau mai vei ira na dui kaikai ko sa bula veimaliwai vata tu ena veisiga.
2. Mo rokova ka ciqoma na duidui ni tovo mai vei ira na dui kaikai, wili kina na nodra varau ni bula vakavanua, vakabauta kei na varau ni bula veimaliwai.
3. Mo dau vakaraitaki vinaka ena nomu veimaliwai, ka mo vakayacora na veika e rokovi ka dokai kina edua, me vaka ga na nomu gadreva talega me vakayacori vei iko.
4. Mo veitokoni vei ira na nomui tokani ka ra sotava tiko beka na veidredre vaka oqo – ka ra gadreva talega eso na veivuke.

Kevaka ko sotava se o raica ni yaco tiko na veivakasesewani ena vataavata ni veitalanoa ena mona livaliva:

1. Mo na tarova se vagalalataki koya e dua ko gadreva mo sa na tamusuka se yalana nomudrau veitokani ena vuku ni nomu rivariva bitaka na ka ena rawa ni yaco. Kevaka ko via wili ka na veitukutuku vakarautaki me baleta nai tuvatuva oqo ka virikotori ena vataavata ni Vola mata, mo gole ki na [Help Centre](#).
2. Mo tukutuku yani vei iratou na cicivaka tiko na vataavata ni veitalanoa ena mona livaliva kevaka o raica ni dua na dau volavola se dua na tiki ni vola sa tabaki voli e vakavuna na nomu sega ni tiko dei. Kevaka ko via wili ka na veitukutuku vakarautaki me baleta nai tuvatuva oqo ka virikotori ena vataavata ni Vola mata, mo gole ki na [Help Centre](#).
3. Mo veitalanoa kei na dua ko yalo nuidei kina me vukei iko, me vaka beka e dua na Talatala ni lotu, i tokani voleka, lewe ni matavuvale, liuliu ni soqosoqo ni marama kei na gone ka tutaka na nodra dodonu se dua na qasenivuli.

Eso nai vakasala me vukei iko kei ira nomui tokani ena kena vakayagataki na vataavata ni veitalanoa ena mona livaliva:

1. Mo taqomaka vinaka na nomu vataavata niveitalanoa ena mona livaliva kei na vola mata ena [kena volai vinaka na vosa se yatu vosa maroroi \(passwords\)](#) kei [na vakadeitaki ni vosa se yatu vosa vakarautaki](#). Mo kere i vakasala mai vua e dua na nomui tokani me vukei iko ena vakamuri ni vakasala oqo.
2. Kaku ni wasea na veitukutuku maroroi ka okati kina na noda vanua ko vakaitikotiko kina, nomu naba ni talevoni kei na baqe ni nomu vacuru i lavo ki vei ira na so ko sega ni kilai ira vinaka.
3. Kevaka ko lako basikata ena vataavata ni veitalanoa ena mona livaliva ka ko sega ni taleitaka se kila na kenai balebale, mo tukutuku sara yani vua e dua na nomui tokani voleka.
4. Mo dau ciqoma ga na kerekere ni veitokani mai vua e dua ko drau veikilai, ka wili talega kina nai tukutuku ko vakauta lesu ena vataavata ni veitalanoa ena mona livaliva.

MO KAKUA NI GULECAVA: Sa tu na dodonu ni tamata yadudua me ra yalo dei, galala, veiciqomi ka doudou ena veigauna kece sara era sema ki na vataavata ni veitalanoa ena mona livaliva. Sa noda tavi kece sara meda yadrava na kena vakayagataki ena yalo galala kei na veivakabauti na vataavata ni veitalanoa ena mona livaliva.

Ena veitukutuku gadrevi tale eso, mo gole ki na vataavata ka vakatokai na Netsafe New Zealand ena [na tabana ka vakatokai me support with hate incidents](#), kei [na tabana ka vakatokai na gender-based](#) kei [na tabana ka vakatokai na gender identity-based](#) me laurai kina na veivakasesewani ena vataavata ni veitalanoa ena mona livaliva.